

Presentació del dossier

M. Àngels Roque i Alonso

(Coordinadora. Institut Català de la Mediterrània)

La mirada sobre l'altre té una llarga tradició a la Mediterrània. Primer els historiadors i geògrafs grecollatins; més tard els viatgers àrabs i, finalment, els escriptors i viatgers romàntics europeus, ens deixaren les seves observacions fantàstiques, realistes o morals sobre les terres que voregen el mar Mediterrani, molt abans que el pes del mediterranisme caigués de manera gairebé exclusiva sobre les espatlles de l'antropologia acadèmica. Des dels inicis de la disciplina, a finals del segle XIX, els mites i les descripcions de la Mediterrània han estat —i ho són encara— una font de reflexió i de comparació, fins al punt d'esdevenir un espai clàssic en els estudis antropològics en la segona meitat del segle XX.

Aquesta àrea diversa i complexa, però amb un cert aire de família, ha estat sovint considerada com un «exòtic proper», especialment des de les universitats anglosaxones, i ha esdevingut un escenari privilegiat per debatre els grans temes que preocupaven els investigadors. Els diversos corrents civilitzatoris: polítics, religiosos, ètnics, cosmopolites, compartits i canviants, alhora que les resistències pregonament arrelades en un clima i una geografia suaus i al mateix temps abruptes... Tots aquests aspectes i molts d'altres han contribuït a modelar aquest espai.

La fotografia que podem veure a la portada d'aquest número de la Revista d'Etnologia de Catalunya, feta per Toni Catany en un carrer de Tunis, és d'un expressionisme antropològic profund; la mà esquerra, testimoniada des de la prehistòria i a totes les cultures, té, per la seva polisèmia simbòlica, a tota l'àrea Mediterrània, una especial evocació guaridora i protectora lligada a la sacralitat femenina, des de la mà de la deessa mare, proveïdora de la fertilitat i dels animals, fins a la mà de Fàtima, filla del Profeta. Continuitat i renovació que evoquen plenament l'etnologia duta a terme en les societats mediterrànies.

El Mediterrani no ha deixat indiferents els estudiosos implicats; moltes vegades, a les disputes dels antropòlegs sobre la unitat o la diversitat dels pobles mediterranis, s'han pres posicions extremes referint-se al treball de l'un o de l'altre, quan moltes vegades no es feia més que una lectura en mirall invertit de la mateixa problemàtica. Per aquesta raó podem dir que, precisament l'antropologia mediterrània, ha estat una de les subdivisions territorials més fecundes de la nostra disciplina.

Aquest dossier que ara presentem sobre "La nova antropologia de les societats mediterrànies" vol ser, tanmateix, un homenatge a Julian Pitt-Rivers, fundador de la nova antropologia del Mediterrani, pioner amb la seva monografia d'antropologia social sobre Grazalema, estudi fet entre el 1949 i el 1952. Els seus treballs sobre parentiu o sobre l'honor difícilment poden ser deixats de banda quan es treballa dins l'àmbit mediterrani. Julian Pitt-Rivers, juntament amb J. G. Peristiany, intentaren sistematitzar de manera comparativa, a través de successives trobades iniciades a finals dels anys cinquanta, els principals temes de l'antropologia mediterrània i de l'antropologia en general, deixant magnífics exemples que avui són referència obligada per als nous antropòlegs.

En el seu article dins d'aquest dossier, Julian Pitt-Rivers explica de manera directa —i no mancada d'un fi humor britànic— l'ambient i la trajectòria que impulsaren els estudis mediterranis; d'altra banda manifesta, com per defugir el parany que en aquella època —i també ara— representava la ideologia del nacionalisme modern, com l'any 1959 ja s'insistia en la necessitat d'estudiar la Mediterrània a escala de comunitat local i evitar els estereotips nacionals. Pensem que, en aquell moment, es vivia al Magrib la fi del colonialisme i l'emergència dels nous estats nacionals. Precisament, com a coneixedor de la diversitat mediterrània on es troben forts contrastos, mai no la va considerar com una àrea cultural.

Un altre antropòleg històric que no podia faltar a la nostra cita és John Davis, a qui es deu la primera síntesi regional (1977) sobre els estudis fets pels mediterranistes, especialment els estudis anglesos i nord-americans. En el seu article titulat: "La Mediterrània", entre els nous i els vells objectes i recerques, fa un balanç molt interessant del que van significar els estudis de les dècades dels seixanta i dels setanta, i reflexiona sobre l'esclat de l'antropologia autòctona. Si, d'una banda, considera que aquest fet contribueix a un més bon coneixement de la zona, de l'altra tem també que, lluny de dur-se a terme una antropologia comparada, els departaments d'antropologia que s'han anat obrint i que encara s'han d'obrir —pensem que al Mediterrani sud, malgrat l'existència